

Lucija Ljubić

NI MED PSIMA NI PRAVICE

CJ Johnson: *Njuške*
 Redatelj: Matko Raguž
 Teatar Exit
 Premijera: 4. listopada 2013.

Janko Rakoš, Enes Vejzović, Filip Križan

Foto: Vico Ressini

za inicijala CJ krije se mladi australski dramatičar, filmski scenarist, prozaist i novinar, ali i redatelj i glumac Christopher Johnson kojemu je djelo *The Dog Logs* prouzročeno u Sydneyju 2001. godine, a potom je doživjelo više premijera u Australiji i svijetu. Za njegovim su djelom pod naslovom *Njuške*, a u prijevodu i adaptaciji Ines Matić i Janka Rakoša, posegnuli u upravi Teatra Exit u Zagrebu, i ponovno su u repertoar uvrstili jedno od osebnih djela koje će zasigurno privući velik broj gledatelja u to kazalište. Za razliku od drugih privatnih kazališta u Hrvatskoj, Teatar Exit svoj je glumišni prostor pronašao u bivšoj kinodvorani, što možda i nije zanemarivo, ne samo u kontekstu kulturno-političke prenamjene nekadašnjih prostora za reprodukciju filmskih vrpca, nego i u onom drugom smislu prema kojemu je popularnost kina dostojno nadmjestilo kazalište, čak ga i nadmašivši.

Teatar Exit u dvadesetoj je godini svoga postojanja nastavilo intrigirati publiku i puniti gledalište, i čini se da tom kazalištu tržišno ide bolje negoli je išlo nekadašnjem Centru za kulturu i film August Cesarec, pa se prenamjena pokazala doista pravim izborom, bez obzira na to što će razmaženija publika dobaciti da se to kazalište nalazi na kraju grada. Možda bi nakon dvadesetak godina postojanja tog kazališta, od toga petnaestak na ovoj lokaciji, valjalo pomisliti i na još koje značenje engleske riječi iz naziva. Tako *exit* nije samo izlaz iz nezadovoljavajuće kazališne situacije za glumce, redatelje ili publiku, nego je riječ i o izlazu iz gradske ponude ujednačenosti i stilska otvorenost prema drukčijim poticajima.

Teatar Exit ipak je tijekom dvaju desetljeća svoga postojanja formirao prepoznatljiv stil koji gledatelji detektiraju kao promišljeno ali i zabavno kazalište, kao iznimno dobre glumce, često i mladih naraštaja, rjeđe viđenih na pozornicama matičnih kazališta, nenametljivu režiju, duhovitu i skromnu scenografiju i kostimografiju, ali i iznimno kvalitetan – izlazak. Posljednjih su godina *Kauboji* zaštitni znak tog kazališta, oni stariji sjećaju se *Izbacivača* ili *Dekadencije*, o drugim predstavama da se i ne govori, no ovdje i nije namjera uspoređivati ih, nego samo naglasiti da se to kazalište uspjelo i profilirati i stvoriti niz iznimno popularnih pred-

Foto: Vice Resinji

Janko Rakoš, Filip Krizari, Enes Vejzović

Čovjekoliki psi zapravo su samo varijante ljudskih karaktera, pa se prema onoj izokrenutoj poslovice da je čovjek psu najbolji prijatelj u predstavi razotkriva da i psi doživljavaju ljudske sudbine.

stava, bez obzira na to je li riječ o prerađenim studentskim produkcijama ili o prevedenim dramskim djelima suvremenih stranih dramatičara, ili, pak, o autohtonim komadima hrvatskih autora. Johnson se u ovaj niz uklapa i zbog svoje stvaralačke svestranosti, tako svojstvene Exitovoj repertoarnoj politici koja omogućuje kazališnim umjetnicima da budu ono što su željeli biti, a u matičnim kazalištima ili u dosadašnjoj karijeri za to nisu imali priloge. Jednako tako, nepostojanje stalna ansambla i angažiranje glumaca za pojedine projekte osiguravaju umjetničku svježinu i izbjegavaju fahovske okvire, otvarajući se novim propitivanjima i razigravanjima.

Stoga su i Johnsonove *Njuške* jedna od predstava koje se uklapaju u taj niz nudeći još jedan obrat u perspektivi. Krajem ljeta praiizveden je *Izložak br. 49* Nicka Hornbyja, monodrama koja se, među ostalim, bavi temom prvida i pitanjem vidimo li doista ono što gledamo ili nešto drugo. Obratom u perspektivi na neki se način bave i *Njuške* – prepričavaju pseće sudbine, a zapravo govore o ljudima. Čovjekoliki psi zapravo su samo varijante ljudskih karaktera, pa se prema onoj izokrenutoj poslovice da je čovjek psu najbolji prijatelj u predstavi razotkriva da i psi doživljavaju ljudske sudbine, što nalikuje pravoj kazališnoj basni. Poučljivost ovdje, ipak, nije primarna – dramski tekst, a onda i predstava, igra ponajprije na komičnu kartu sličnosti i podudarnosti psećih života s ljudskima. Doduše, autor ih je razvrstao prema pasminama, tragično odanog rotvajlera, praznoglavog afganistanskog hrta, sirovog pitbula, frustriranog terijera, pouzdanog njemačkog ovčara, tužnog mješanca, šarmantne čivave (...), ali lako ih je razabrati u posve ljudskom smislu. Vjerojatno u tome i jest uspjeh ove predstave – govori o psima, zapravo misli na ljude, a nitko ne laje i vrlo se malo hoda četveronoške. I još nešto – postoje teze da svaki vlasnik bira psa prema vlastitoj osobnosti te da su često psi nalik svojim gazdama, što se dokazuje i u ovoj predstavi.

Predstava se, doduše, otvara, hiphoperskom pjesmom u kojoj trojica glumaca plešu na tlu, četveronoške, prema koreografskoj zamisli Ksenije Zec, i gotovo jednakom koreografijom predstava i završava, uz El Bahatejevu pjesmu *Svaki pas ima svoj dan*, no to su i jedini dijelovi predstave u kojima se sličnost glumaca s psima gradi na četveronožnom položaju. Najveći dio predstave glumci se kreću uspravno, prizivajući bogatom mimikom, gestikulacijom i nešto skromnijim glasovnim modulacijama sličnosti sa psećom pasminom koju tumače. Zbog svojih već formiranih glumačkih habitusa, a dobrim dijelom i fizičkih karakteristika, Janko Rakoš, Enes Vejzović i Filip Križan iznimno su dobar odabir za glumačku podjelu.

Riječ je o trojici glumaca različitih profila i biografija, osim što ih veže iskustvo angažmana, bivšeg ili aktualnog, u GDK Gavella gdje i nisu sva trojica podjednako često nastupala. Tako je Janko Rakoš dobio izvrsnu priliku da iskaže bogatstvo svoje glumačke igre, možda ponajviše u spajevima tragičnog i komičnog, te da se donekle udalji od zadanog repertoarnog obrasca u matičnom kazalištu. Njemu su dodijeljeni likovi borbenih, agresivnijih, tijelom korpulentnijih, ali i odanih pasmina, likovi pasa koji su se spremni do krvi boriti za svoje principe, jednako kao i za priznanje u okolini. Enes Vejzović u ovoj je predstavi razigrao svoju već otkrivenu komičnu stranu ulickanog hrtu spajajući je vrlo vješto s tragičnom ili gubitničkom crtom požrtvovnog policijskog psa, srčanog hrvatskog ovčara ili razočaranog okoplotnjaka. Enesu Vejzoviću pripala je i adaptirana uloga dubrovačkoga šetača sa psom, sjetna i pomalo melodramatična, u kojoj je moguće prepoznati pokojnog glumca Predraga Vušovića i njegova Puta, ali i još nekolicinu poznatih ljudi koji su urbanu kulturu svoga grada obilježili upravo povezanošću sa svojim ljubimcem. Filip Križan tjelesnom je gipkošću i sekantnim uzvicima sublimirao terijerovu opsesiju da ulovi zeca koji je stalno brži od njega, ili podjednako veliku opsesiju malog psa da ga se uvažava unatoč njegovoj sitnoj tjelesnoj građi. Trojica navedenih glumaca, čak i ako nisu u svakom trenutku koreografski vrhunski usklađeni, u ovoj su predstavi pokazali visoku razinu glumačke usklađenosti, i to mudro raspodijeljene, tako da gledatelju ne preostaje drugo nego pomisliti kako odigrane uloge ionako ne bi mogao tumačiti nijedan drugi glumac (što je već dovoljan znak i dobre

U tome i jest uspjeh ove predstave – govori o psima, zapravo misli na ljude, a nitko ne laje i vrlo se malo hoda četveronoške. I još nešto – postoje teze da svaki vlasnik bira psa prema vlastitoj osobnosti te da su često psi nalik svojim gazdama, što se dokazuje i u ovoj predstavi.

glumačke podjele ali i još bolje predstave)... i od srca se nasmijati njihovim bravurama.

Posve u duhu egzitovskih načela prema kojima je sve određeno glumačkom umijeću, i režija i scenografija Matka Raguža ugiba se pred dobrim predloškom i vrsnom glumom, stoga značajnijih zahvata u tom smislu i nema, baš onako kako su gledatelji toga kazališta i navikli. Iako je dramaturški kompaktna, tako da ne potiče gledanje na sat, predstava ipak ne robuje krutom kompozicijskom načelu. Pojedini likovi pasa samo se jednokratno pojave u predstavi, dok se neki periodično vraćaju, poput Križanova terijera, koji pojačava dramsku napetost i gomila komične efekte u uzaludnoj trci za plijenom. Forma u kojoj svaki pas pripovijeda svoju priču sceni je dobro prilagođena, tako da se inače pomalo trom monološki registar dinamizira jezgrovitošću prizora u omnibusu o psećem životu, a priča se lako prati zahvaljujući sugestivnosti pozadine. Scenografsku je opremu najupečattljivije zamijenilo oblikovanje svjetla i, još snažnije, videoprojeksije što ih potpisuju Marino Frankola i Dragan Micić te fotografije Vice Rossinija. Scenska pozadina na kojoj se smjenjuju fotografije pasa s njihovim najvažnijim podacima iz osobnog kartona ilustrativna je najava psećih likova koje glumci tumače. S druge strane, fizičko nalikovanje glumaca na pasmine i pseće sudbine koje tumače prepušteno je u najvećoj mjeri njihovoj glumačkoj invenciji, a tek se u pojedinim slučajevima pojavljuju neke kostimografske intervencije Marite Čop, poput hrtove luksuzne odjeće ili terijerova sportskog kombinzona.

Politička korektnost nalaže da se progovori i o još jednom segmentu predstave, a riječ je o zlorabi pasa u borba-ma ili izručivanju donedavnih ljubimaca šinteraju i euta-

Janko Rakoš, Enes Vejzović, Filip Križan

naziji. Iako nije riječ o aktivističkoj predstavi, niti joj je prvi zadatak elaborirati zapuštanje i zlostavljanje ljubimaca, o tom se problemskom čvorištu dosta govori i u predstavi. Zapravo, čini se da je ključna riječ ovog dramskog predloška, a onda i predstave – sućut prema živom biću, bilo ono čovjek ili pas, tako da slike iz šinteraja vrlo lako mogu prizvati i sva ona heterotopijska mjesta na kojima se nalaze i ljudi iz različitih socijalno ugroženih skupina. Ako se konzekventno prihvati provodna ideja da je čovjek pas, a pas čovjek, onda bi antropomorfna zamjena vrijedila i za one mučne fotografije nakon borbi pasa. S druge strane, zanimljiv je signal predstave i pitanje tko je kome gazda, i kadšto možda i odviše podsjeća na ljudske osobne duho-

vne tjesnace u kojima volimo misliti da smo mi krojači vlastite sudbine, dok nam drugi glavu nose. Tako afganistanski hrt misli da zarađuje velik novac zbog skupa rasploda, pitbul vjeruje da pobuđuje zavist zbog svoje neustrašive stature, hrvatski ovčar vraća izgubljene ovce u stado, a njemački ovčar lako nanjuši svakog sumnjivca koji želi nepropisno prijeći granicu. Promisli li se malo dublje, sve te zasluge vlasnici pasa pripisuju sebi – novac od rasploda ubire gazda, strah utjeruje poduzetnik kriminalac, pas-tir čuva stado, a policajci dresiraju vučjake. Pitanje je samo hoćemo li misliti da je čovjek čovjeku pas – ili da je pas psu čovjek. Ili da pravice nema ni među cvijećem ni među psima, pa je ne valja očekivati ni među ljudima.